

Mengü Ertel'in Opera ve Bale Afişlerinin İkonografik ve İkonolojik Eleştiri Yöntemine Göre Çözümlemesi

Analysis of Mengü Ertel's Opera and Ballet Posters According to Iconographic and Iconological Criticism Method

Merve ERSAN¹, Ozan EMEN²

Özet

Sanatın doğasını anlamak için, sanat eserlerini analiz etmek en iyi yollardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu analizler, bir sanat eserinin estetik özelliklerini, temalarını, tekniklerini ve mesajlarını incelemek için kullanılır. Bu süreç, sanatçının niyetini anlamak ve izleyiciye daha derin bir anlayış sunmak için önemlidir. Bir grafik tasarım ürünü olan afiş, hem plastik açıdan estetik bir değer taşıyan sanat eseri, hem de görsel iletişim açısından etkili mesajlar içeren bir grafik tasarım ürünüdür. Kültürel afişlerin bir türü olan opera afişleri ise sahne tasarımının ve opera temalarının görsel bir yansıması olup seyircilere ilgili performansın atmosferini, hikâyesini ve karakterlerini görsel öğelerle aktarmaktadır. Bu çalışmada, Mengü Ertel'in 1960-1974 yılları arasında yaptığı opera ve bale afiş tasarımları Erwin Panofsky'nin İkonografik ve İkonolojik Sanat Eleştirisi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu analiz yöntemiyle opera afişlerinde kullanılan semboller, imgeler ve renkler çözümlenmiş ve afişlerin içsel anlamı daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Sanat ve estetik kaygısının ön planda tutulduğu afişlerde opera sahnelerinin büyüleyici atmosferi ve görsel ihtişamının yansıtıldığı, geleneksel motiflerin ve sembollerin modern unsurlarla uyumlu bir şekilde birleştirilerek tasarımlara estetik bir karakter kazandırıldığı gözlemlenmiştir. Mengü Ertel'in opera afişlerine kattığı sanatsal kimliğin, opera sanatının yayılmasına ve seyirci tabanının genişlemesine katkı sağlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Opera afişleri, kültürel afişler, Mengü Ertel, ikonografik ve ikonolojik analiz, Erwin Panofsky

Abstract

Understanding the nature of art is commonly accepted to involve the analysis of artworks as one of the most effective approaches. These analyzes are used to examine the aesthetic characteristics, themes, techniques and messages of a work of art. This process is important to understand the artist's intention and offer a deeper understanding to the viewer. An advertising poster, as a graphic design product, is both an art piece carrying aesthetic value in a plastic sense and a graphic design item containing effective messages in terms of visual communication. Opera posters, a type of cultural posters, serve as visual reflections of stage design and opera themes, conveying the atmosphere, narrative, and characters of the respective performance through visual elements. In this study, Mengü Ertel's opera and ballet poster designs from 1960 to 1974 were analyzed using Erwin Panofsky's Iconographic and Iconological method. With this analysis method, the symbols,

¹Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarımı Bölümü, Ankara

²Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı, Ankara

ORCID:

M.E.: 0000-0003-0587-7875

O.E.: 0009-0003-8491-0860

Corresponding Author:

Ozan EMEN

Email:

emen.ozan@hbv.edu.tr

Citation: Ersan M. ve Emen, O. (2023). Mengü Ertel'in opera ve bale afişlerinin ikonografik ve ikonolojik eleştiri yöntemine göre çözümlemesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (4): 701-717.

Submitted: 23.08.2023

Accepted: 27.11.2023

images and colors used in the opera posters were analyzed and the inner meaning of the posters was examined in more detail. It has been observed that the posters, where art and aesthetic concerns are prioritized, reflect the fascinating atmosphere and visual magnificence of opera scenes, and traditional motifs and symbols are harmoniously combined with modern elements, giving the designs an aesthetic character. The artistic identity that Mengü Ertel added to the opera posters contributed to the spread of opera art and the expansion of the audience base.

Keywords: Opera posters, cultural posters, Mengü Ertel, iconographic and iconological analysis, Erwin Panofsky

1. GİRİŞ

Sanatın çeşitli formları, insanların duygusal deneyimlerini ifade etme ve iletişim kurma araçları olarak kullanılır. Bu araçlardan biri olarak sahne sanatları, insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmek, eğlendirmek ve bilgilendirmek amacıyla sahnede gerçekleştirilen performansları kapsayan geniş bir sanat dalıdır. Tiyatro, dans, müzikal, opera ve bale gibi farklı disiplinleri içeren sahne sanatları; insanlığın binlerce yıllık geçmişi boyunca kültürel bir ifade aracı olarak var olmuştur. "Sahne sanatları, toplumsal ve kişilerarası iletişimsizliği giderebilmek adına, insan insana etkileşimli iletişimin önemli ve eğlenceli bir kısmını oluşturmaktadır. Sahne üzerinde yapılan tüm performanslar, ekrandan izlemeye oranla çok daha etkileyici ve akılda kalıcıdır" (Aşkar, 2011: 5). Bu nedenle, sahne sanatlarını anlamak ve analiz etmek, bir toplumun geçmişini, değerlerini ve duygularını anlamak için son derece değerlidir. Bu bağlamda, sahne sanatlarının bir parçası olan opera ve bale afişleri, sadece sanatın kendisi değil, aynı zamanda toplumların tarihini ve kültürel kimliğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Opera, sahne sanatları dünyasının en etkileyici ve büyüleyici türlerinden biridir. Genellikle bir müzikal tiyatro formu olarak kabul edilen opera, dans, müzik, drama ve sahne efektlerinin birleşimiyle kendine özgü bir sanat deneyimi sunmaktadır. Operalar genellikle libretto olarak adlandırılan metinlerle sahnelenmektedir. Bu metinler, besteciler tarafından müziğe uyarlanır ve performans sırasında solistler tarafından seslendirilir.

Opera gibi çeşitli sahne sanatları etkinliklerinin tanıtımında afişler kullanılmaktadır. Bu tür afişler bir toplumun değerlerini, geleneklerini ve kimliğini yansıtan önemli bir kültürel etkileşim kaynağıdır. Bu afişlerde yer alan tasarımlar, yerel folklor, geleneksel kostümler, dans figürleri veya bölgenin ikonik yapıları gibi öğeleri kullanabilir. Böylece sahne sanatları afişleri, bir toplumun kültürel mirasını vurgulayan ve izleyicilere sahne sanatlarının kültürel bir deneyim olduğunu hatırlatmaktadır. Ülkemizde de kültürel afişler yapan birçok sanatçı bulunmaktadır. Bu sanatçılardan biri olarak Mengü Ertel, Türkiye'de birçok opera ve bale afişi tasarlamıştır. Ertel'in afişleri, görsel olarak çekici ve etkileyici olmasının yanı sıra, izleyiciye opera hikâyesi hakkında ipuçları vermektedir. Bu nedenle, Ertel'in opera, bale afişlerinin ikonografik ve ikonolojik eleştiri yöntemiyle çözümlenmesi, sanatın ve görsel iletişimin anlamının daha iyi kavranmasına katkı sağlayacaktır. İkonografik analiz, görsel imgelerin ve sembollerin anlamını inceleyen bir yöntemdir. Bu analiz yönteminde eserde kullanılan görsel öğelerin sanatsal, kültürel veya tarihsel bağlamlarını değerlendirerek eserdeki gizli anlamlar açığa çıkarılmaktadır (Cömert, 2008). İkonografik analiz yöntemi, Ertel'in afişlerinde kullanılan imgelerin ve sembollerin anlamının açıklanması için bir çerçeve sunmaktadır. İkonolojik analiz ise, görsel imgelerin derinlemesine anlamını araştıran bir yöntemdir. Bu yöntem, afişlerde kullanılan imgelerin kökenlerini ve referanslarını inceleyerek anlam düzeyini derinleştirmektedir. Örneğin, afişlerde kullanılan mitolojik figürler veya edebî karakterler, izleyicilere görsel bir anlatı sunabilir ve performansın felsefi veya sembolik temalarını vurgulayabilir. İkonolojik analiz, bu imgelerin kültürel veya entelektüel bağlamlarını göz önünde bulundurarak anlam düzeyini açığa çıkarmaktadır (Tükel ve Arsal, 2014).

Mengü Ertel'in opera ve bale afişlerinin ikonografik ve ikonolojik analizinin yapıldığı bu çalışmada, sadece sanatsal açıdan değil, aynı zamanda toplumun o dönemdeki duygusal ve

kültürel durumunu da yansıttığını göstermektedir. Afişlerde kullanılan semboller, renkler, figürler ve tasarım elemanları, o döneme ait bilinçaltı mesajları taşımaktadır ve bu mesajlar, o dönemin toplumsal, siyasi ve kültürel olaylarına ışık tutmaktadır. Bunun yanı sıra, Ertel'in afiş çalışmalarında tasarım anlayışını ve estetik tercihlerini nasıl ifade ettiği hakkında yeni analizler sunulmaktadır. Bu analizler, görsel imgelerin sembolik dilini ve anlatısını inceleyerek performansın içeriği ve temasıyla ilgili bilgi vermektedir. Ayrıca, Ertel'in tasarım tercihleri ve görsel stratejileri hakkında bilgi edinmemizi sağlayarak, onun sanatsal yaklaşımını ve estetik anlayışının daha doğru anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

2. MENGÜ ERTEL'İN TASARIM ÜSLUBU

Türkiye'de henüz grafik sanatının yeterince tanınmadığı yıllarda Mengü Ertel, afiş sanatının gelişmesine önemli katkılar sağlayarak, yurt dışındaki sanat etkinliklerinde ve yarışmalarda ödüller kazanarak ülkemizin adını duyurmuştur. Ertel'in afiş tasarımlarını yoğunlukla 1965-1970 yılları arasında ürettiği görülmektedir. Bu dönemde Türk grafik tasarımında Polonya, Almanya ve Avusturya etkisi hissedilmektedir. Yapılan afişler sayesinde sanatçıların sahne sanatlarına olan ilgisi artmış, yurt dışında da adından söz ettiren afişler üretilmiştir (Bektaş, 2011; Kaplan, 2015:77).

Mengü Ertel'in Türkiye'deki grafik tasarıma en büyük katkısı, grafik tasarımın bir meslek olarak tanınmasına yardımcı olmasıdır. Ayrıca, Mengü Ertel, San Organizasyon adıyla açtığı reklam ofisini bir grafik tasarım atölyesine dönüştürerek, Türkiye'de grafik tasarımı alanında genç tasarımcıların yetişmesine olanak sağlamıştır. Bu sayede, tasarım eğitiminin ne olduğu tam olarak bilinmezken, öğrenci yetiştiren ve tasarım yaptırmak isteyenler için başvuracakları bir adres hâline gelerek grafik tasarımın ülkemizde gelişmesine büyük katkı sağlamıştır (Gökalan ve Sevindik, 2022). Mengü Ertel, 1960'lı yıllarda yaptığı afiş çalışmalarıyla beğeni toplamaya başlamış ve aynı dönemi paylaştığı diğer sanatçılarla birlikte "grafik sanatçısı" olarak anılmaya başlanmıştır (Akt: Gökalan ve Sevindik, 2022). Ertel'in özellikle sahne sanatları afişleri tasarlamaya ilgi duyduğu görülmektedir. Devlet Opera ve Balesi ile Devlet ve Şehir Tiyatroları oyun afişlerinin yanı sıra Dostlar Tiyatrosu, Karaca Tiyatrosu ve Kenter Tiyatrosu için de afiş tasarımları yapmıştır (Bektaş, 2011).

Mengü Ertel'in sanat anlayışına göre afiş tasarımının temel ilkesi, mesaj iletmesidir. Bu nedenle opera, bale, tiyatro afişleri gibi açık bir mesaj içermesi gereken afişler için, tasarım fikri geliştirilirken belirlenmeli ve görüntü ile tipografi mesajı doğrudan aktaracak şekilde tasarlanmalıdır. Mengü Ertel'in afiş çalışmalarında tasarımın bir mesaj içerdiği açıkça görülmektedir. Afiş çalışmalarında opera veya tiyatronun içeriğindeki konuyla ilişkili olarak izleyiciler üzerinde etki bırakan benzetmeler ve çağrışımlar yoluyla tasarımlarını düzenlemektedir. Mengü Ertel, opera afişlerinde genellikle opera izlediğinden yola çıkarak görsel anlatımını oluşturmuş ve kağıdı bir opera sahnesi gibi kullanarak afişte oyunu betimleme yaparak yansıtmıştır.

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, Mengü Ertel'in opera ve bale afişlerinde, sanatın ve görsel iletişimin derinliklerinde örtülü anlamları ikonografik ve ikonolojik çözümleme yöntemiyle açığa çıkarmaktır. Mengü Ertel'in opera ve bale afişlerinin ikonografik ve ikonolojik eleştiri yöntemiyle çözümlenmesi, toplumun o dönemdeki sosyal ve kültürel durumunu yansıtmasının yanı sıra, sahne performansının temalarını ve afişteki anlatılarını görsel imgeler aracılığıyla daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu analiz yöntemiyle, sanatçının niyetlerini ve ifade biçimini daha iyi anlamamıza olanak tanır ve sanatın evrensel bir iletişim biçimi olduğunu vurgular. Böylece farklı kültürler ve dönemlerdeki sanat eserlerini anlama yeteneğini artırmaktadır.

3.1. Erwin Panofsky'nin İkonografik ve İkonolojik Analiz Yöntemi

Erwin Panofsky, Alman asıllı Amerikalı bir sanat tarihçisi ve kültür eleştirmenidir. 20. yüzyılın en etkili sanat tarihçilerinden biri olarak kabul edilir. Sanat tarihi çalışmalarına büyük katkıları olan Panofsky'nin en önemli katkılarından biri ikonografik ve ikonolojik analiz yöntemlerini geliştirmesidir. Panofsky, ikonografik çözümleme yöntemini 3 başlık altında incelemektedir. Bunlar birincil veya doğal anlam, ikincil veya uzlaşımsal anlam, içsel anlam veya içerik şeklindedir.

Panofsky, ön-ikonografik incelemeyi birincil veya doğal anlam olarak tanımlamaktadır. Ön-ikonografik incelemenin, olgusal anlam ve ifadesel anlam olmak üzere iki alt gruba ayrıldığını belirtir. Olgusal anlam, gördüğümüz bir resimdeki şekilleri tanıdığımız nesnelere benzeterek ve bu şekiller arasındaki ilişkileri inceleyerek, yani şekillerin hangi hareketler içinde olduğunu belirleyerek elde ettiğimiz anlamı ifade eder. İfadesel anlam ise belirli nesnelere benzeyip adlandırdığımız ve ardından hangi hareketler içinde olduklarını belirlediğimiz bu şekillerin ifadesel niteliklerini bulma yoluyla elde edilen anlamı temsil etmektedir (Panofsky, 1995).

Panofsky, ikincil veya uzlaşımsal anlamı ikonografik çözümleme olarak tanımlamaktadır. Bu uzlaşımsal anlama "anlaşılabilir anlam" da denilmektedir. Sanat eserinin, ilk bakışta kapanan, görülemeyen ve günlük pratik deneylerle açıklanamayan anlamı, eserin anlaşılabilir anlamıdır (Panofsky, 1995). Bu anlam, günlük pratik deneylerin ötesine geçerek, onları farklı bilgilerle açıklamakla ortaya çıkar. Yapıtın anlaşılabilir anlamını ortaya çıkarabilmek için, yapıtın işaret ettiği noktaları keşfetmek, yazılı ve görsel kaynaklara başvurmak gereklidir. Anlaşılabilir anlam, bir anlamda sanatçının bilinçli olarak yapıtında kullandığı anlamdır.

Panofsky'nin yönteminin son aşaması, eserin içsel anlamını veya içeriğini belirleyen ikonolojik yorum olarak bilinir. İçsel anlam, bir sanat eserine gerçek anlamını veren unsurdur. Sanat eserinin gerçek anlamı, eserin yaratıldığı dönem ve sanatçının yaşadığı ülke gibi faktörler dikkate alınarak belirlenir (Panofsky, 2012). Eserin ortaya çıktığı dönem, o dönemin kültürünü ve sanatçının bu süreçteki psikolojisini ve kişiliğini göz önünde bulundurarak analiz edilir. Bu aşama, Panofsky'nin yönteminin en üst seviyesidir. Eserin oluşturulduğu dönemin sosyal, dini, ekonomik, siyasi ve felsefi koşulları ve anlayışı, gerçek anlamı keşfetme açısından da önemlidir. Bu anlam evresi, doğal anlam ve uzlaşımsal anlamının aksine, daha kapsamlı bir bilgi birikimini gerektirir.

Sanat tarihinde ikonografik yöntem, eğitimsel hedeflerin yanı sıra, çeşitli eleştirilere karşı dayanıklı olması ve anlam sorunlarını çözmede etkili bir yol sunması nedeniyle günümüzde de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Erwin Panofsky, sanat tarihine yaptığı önemli katkılar ve analitik yaklaşımıyla tanınan bir bilim insanıdır. Eserleri hâlâ sanat tarihi alanında okunan ve değerlendirilen önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

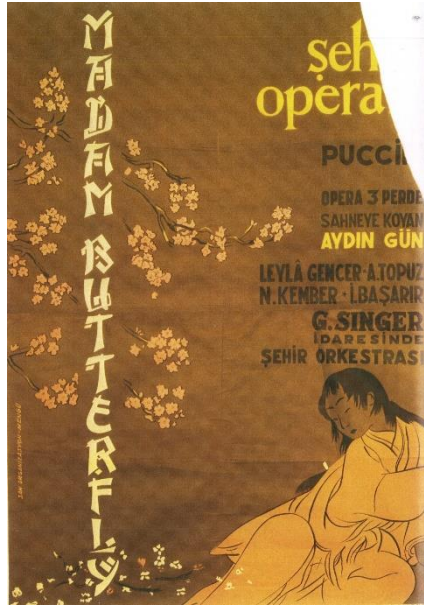
4. MENGÜ ERTEL'İN OPERA VE BALE AFİŞLERİNİN İKONOGRAFİK VE İKONOLOJİK YÖNTEMLE ÇÖZÜMLENMESİ

Mengü Ertel, Türkiye'de opera ve bale afişlerinin gelişmesine önemli katkılar sunan öncü bir sanatçıdır. 1959'dan sonra opera afişleri yapmaya başlayan Ertel, uluslararası afiş sergilerine ve bienallere katılarak ülkemizi temsil etmiştir. Sanatçının opera ve bale afişleri dalındaki çalışmalarında, afişin iletişimsel yönü ve estetik değerleri ön planda tutulmuştur. İlk kişisel tiyatro afişleri sergisi 1969'da Türk Alman Kültür Merkezi'nde açılan Ertel, sonrasında yurtiçi ve yurtdışında birçok kişisel afiş sergisi düzenlemiştir. Ayrıca, 1973 yılında 1. İstanbul Festivali'nin afişini de hazırlamıştır. Mengü Ertel'in tasarladığı 150'den fazla opera, bale, tiyatro afişleri uluslararası sergilerde yer almış ve ödüller kazanmıştır (Özpolat, 2020). Afişlerindeki iletişimsel mesajlar ve estetik değerler, sanatçının uluslararası alanda da tanınmasını sağlamıştır.

4.1. Madam Butterfly Operası / Giacomo Puccini

Madam Butterfly, Giacomo Puccini tarafından bestelenen, librettosunu Luigi Illica ve Guisepppe Giacosa'nın yapmış olduğu 3 perdelik bir opera eseridir (Şekil 1). Opera'nın konusu Nagasaki, Japonya'da geçmektedir. Amerikalı bir deniz subayı olan Pinkerton ile Japon bir genç kız olan Cio-Cio-San (Madam Butterfly) arasındaki dramatik aşk hikâyesi anlatılmaktadır.

Pinkerton, Japonya'da görevlendirildiğinde, Madam Butterfly ile evlenir ancak evlilikleri resmi değildir ve Pinkerton görev süresini tamamladığında Amerika'ya geri dönerken Madam Butterfly'ı geride bırakmıştır. Madam Butterfly, Pinkerton'un geri döneceğine inanarak çocuğunu büyütme başlamıştır. Aradan üç yıl gibi bir zaman geçtikten sonra Madam Butterfly, Pinkerton'un geri döneceğini öğrenir. Ancak Pinkerton, geri döndüğünde artık başka bir kadınla evlenmiştir ve bunu öğrenen Madam Butterfly hayatına trajik bir şekilde son vermiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.a) Dünya opera sahnelerinin en tanınmış operalarından biri olan Madam Butterfly, Cumhuriyet döneminde gösterime giren ilk opera olma özelliği taşımakta olup, ilk kez 1941 yılında Ankara'da sahnelenmiştir (Katoğlu ve Ayhan, 2014). Araştırmada ele alınan konuda 1960 yılında gösterime giren Mengü Ertel'in yapmış olduğu Madam Butterfly afişi görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Madam Butterfly Opera Afişi, Mengü Ertel, 1960 (Katoğlu ve Ayhan, 2014).

4.1.1. Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Madam Butterfly opera afişinde, ön planda gözleri kapalı genç bir kadın görülmektedir. Kadının üzerinde Japonya'nın geleneksel kıyafeti olan kimono bulunmaktadır. Benzer şekilde, Madam Butterfly yazı tipi Japon alfabesini anımsatan keskin köşeli hatlara sahiptir. Arka planda kahverengi tonlarında mat bir renk kullanılmış olup, Japonya bitki örtüsüne özgü Sakura ağacından dökülen yapraklar bulunmaktadır.
- İfadesel Anlam:** Afişin ifadesel anlamı incelendiğinde, sağ alt kısımda yer alan kadın figürünün operanın başrol oyuncularından olan Madam Butterfly görülmektedir. Bu figürde, opera konusuyla bağlantılı olarak Madam Butterfly'ın, Pinkerton'u beklerken ki yalnızlık ve çaresizlik hissi yüz ifadesine yansımaktadır.

4.1.2. Uzlaşımsal Anlam (İkonografik İnceleme)

Madam Butterfly opera afişinin uzlaşımsal anlamı incelendiğinde, Japon kültüründe kelebeklerin genellikle ölüm ve ruhani dönüşüm sembolü olarak kullanıldığı görülmektedir. Butterfly ismi de Türkçe'de "kelebek" anlamına gelmektedir. Ayrıca Japon kültüründe çiçekler de önemli sembolik anlamlar taşımaktadır. Operada ve opera afişinde de sık sık çiçek motifleri görülmektedir. Örneğin, afişte Sakura ağacından dökülen kiraz çiçekleri bulunmaktadır. Sakura ağacı, Japon kültüründe birden çok anlamı temsil etmektedir. Fakat yaygın olarak kullanılan anlamlar arasında, mükemmel güzellik, hızlı ve acısız ölümü temsil ettiği söylenmektedir (Ohnuki-Tierney, 2010). Afişteki tüm sembolik görsel ifadeler operanın konusuyla bağlantılıdır. Özellikle, Sakura ağacından dökülen yapraklar operanın son perdesinde gerçekleşen olayın temsili yaklaşımıdır. Bu olay, Madam Butterfly sevdiği kişinin başka biriyle olduğunu öğrenince hayatına trajik bir şekilde son vermesidir.

4.1.3. İçsel Anlam (İkonolojik İnceleme)

Opera afişinin içsel anlamı incelendiğinde sanatçı Mengü Ertel'in opera librettosuyla ilişkili bir afiş çalışması yaptığı söylenebilir. Operadaki hüznü aşk hikâyesini sanatçı Mengü Ertel'in dramatik bakış açısıyla afişte yansıtmak istediği görülmektedir. Arka planda yer alan kahverengi ton, karamsar bir atmosfer oluşturduğu izlenimi vermekle birlikte Madam Butterfly figürünün yüz ifadesi de afişteki karamsar havayı desteklemektedir.

Afişteki başka bir içsel anlam da, kullanılan tüm görsel objeler ve yazı tipi dâhil olmak üzere Japon kültürünün yansıtılmak istenmesidir. Sakura ağacının çiçekleri, figürün giyindiği kimono giysisi, keskin ve köşeli hatlı yazı tipi buna örnek olarak gösterilebilir. Sakura ağacı sadece mart ve nisan aylarında çiçek açtığından dolayı olay örgüsünün bu zamanlarda geçtiği söylenilebilir. Sanatçı Mengü Ertel, opera konusuyla ilişkili olarak duygusallık, karamsarlık, çaresizlik gibi kavramları olayın geçtiği mekân boyutunu da ele alarak esere yansıtmak istemiş, kullanılan tüm imgeleri sembolist bir yaklaşımla anlatmıştır.

4.2. Konsolos Operası / Gian Carlo Menotti

Gian Carlo Menotti'nin yazdığı Konsolos operası (Şekil 2), 20. yüzyılın ortalarında yaşanan bir totaliter rejim altında ezilen insanların hikâyesini anlatır (Benjamin, 1951). Opera librettosu, demokratik hakların ve özgürlüklerin tümüyle baskı altında tutulduğu bir devlette geçmektedir. Demokratik bir devlet anlayışı isteyen, siyasi bir muhalif olarak görülen John Sorel'i istemeyen devlet adamları tarafından görevlendirilen gizli polisler, onu ülkeyi terk etmeye zorlamaktadır. John Sorel, eşi Magda'yı da yanında götürmek ister, ancak vize alması gerektiğinden birçok sorunla karşılaşmıştır. Bu nedenle eşi olmadan ülke dışına gitmiştir. Sonraki aylarda Magda Sorel'in bebeği ve kayınvalidesi ölür. John Sorel bu durumu bir haberci olan Assan'dan öğrenmiştir ve ülkesine geri dönmeyi istemektedir. John Sorel'in geri dönmesi hâlinde yakalanacağını bilen Magda, bunu engellemek için ona kendisini öldüreceğini belirten bir not yazar ve Magda Sorel evinde gaz soluyarak intihar eder. John Sorel notu gördüğü hâlde ülkeye girer ve konsoloslukta gizli polis tarafından tutuklanır (All Music, t.y.). Konsolos operası, hem müzikal hem de dramatik anlamda etkileyici bir eserdir. Sözleri ve müziğiyle izleyiciye duygusal bir deneyim sunar ve insanların özgürlük, umut ve adalet arayışındaki mücadelelerini anlatmaktadır.

Şekil 2. Konsolos Opera Afişi, Mengü Ertel, 1960 (Katoğlu ve Ayhan, 2014)

4.2.1. Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Konsolos opera afişinde, tasarımın genel yapısı kırık cam formunda gösterilmiştir. Bu sayede afişte her farklı parçada farklı betimlemeler yer almaktadır. Tasarımın sağ alt kısmında sadece başı görünen bir kadın figürü yansıtılmıştır. Ayrıca kompozisyonun genelinde gri ve siyah renkler hâkimdir.
- İfadesel Anlam:** Afişte kullanılan gri, siyah renklerle karamsar bir hava yaratılmak istenmiştir. Ayrıca afişin soyut bir çalışma olduğunu söylemek mümkündür. Afişin ifadesel anlamı incelendiğinde, ilk bakışta kadın figürünün ağzından kan damlaması, opera librettosundaki Magda Sorel'in hayatına trajik bir şekilde son vermesini betimlemektedir.

4.2.2. Uzlaşımsal Anlam (İkonografik İnceleme)

Afişin uzlaşımsal anlamında, opera konusuyla da bağlantılı olarak Magda Sorel'in eşi için hayatına son vermesi, eşi John Sorel'in ise ülkenin içinde bulunduğu totaliter rejim yüzünden eşinden ayrı kalması anlamı çıkarılmaktadır. Konunun oldukça dramatik bir olay olması afiş görseline de yansımıştır. Kullanılan renkler ve biçimin bozuk formda olması afişteki dramatik havayı desteklemektedir. Afişin diğer bir uzlaşımsal anlamında, kadın figürünün arkasındaki göz ve kaş imgesi görülmektedir. Gözün içinin boş olmasının Magda Sorel'in eşi John Sorel'i simgelediği düşünülmektedir. Magda Sorel eşi için hayatına son verirken, John Sorel'in bunu görmemesi dramatik bir anlam içermektedir.

4.2.3. İçsel Anlam (İkonolojik İnceleme)

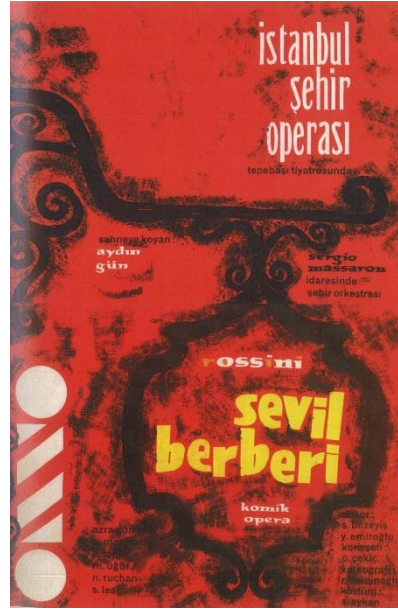
Sanatçı Mengü Ertel'in bu afişinde, opera konusunun içerdiği temayı afişte hissetmek mümkündür. Afişin genel yapısına bakıldığında ilk başta soyut bir çalışma olduğu görülmektedir. Afişin buruşturulmuş bir kâğıt formunda olması eserin karamsar yapısına katkı sağlamaktadır. Sanatçı Mengü Ertel'in kullandığı renkler de karamsar yapıyı desteklemektedir. Örneğin siyah renk, ölüm ve yas ile bağlantılıyken, beyaz ise saf ve temizliği temsil etmektedir.

4.3. Sevil Berberi Operası / Gioacchino Rossini

Sevil Berberi, İtalyan besteci Gioacchino Rossini tarafından 1816 yılında bestelenen eser romantik opera türünün en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Şekil 3). Bir aşk hikâyesine dayanan opera, İspanya'nın Sevilla şehrinde geçmektedir. Konusu, soylu bir aileden gelen genç bir aşçı olan Lindoro ile Sevil Berberi Rosina arasındaki aşk hikâyesini anlatır. Ancak

Rosina'nın velayetçisi Doktor Bartolo, Rosina'yı evlendirmek istemektedir ve onun Lindoro'ya olan ilgisini engellemeye çalışmaktadır. Bu sırada, Rosina'nın yardımına Lindoro'nun aslında soylu bir kişi olduğunu iddia eden Kont Almaviva yetişir. Kont, birçok kılık değiştirerek Rosina ile iletişim kurar ve sonunda onu kurtarmayı başarır. Bartolo'nun planları bozulur ve Lindoro ile Rosina evlenir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.b).

Sevil Berberi operası, şarkıları ve koreografileriyle ünlüdür. Özellikle Rosina'nın "Una voce poco fa" adlı aryası, operanın en ünlü parçalarından biridir. Opera, aynı zamanda Rossini'nin en ünlü eserlerinden biridir ve günümüzde dünya çapında birçok opera evinde sahnelenmektedir (Fisher, 2005). Eser, Rossini'nin dönemi için birçok yenilikçi teknik kullanması ve dinleyiciyi oldukça etkileyen müzikal ve dramatik unsurlarla dolu olması nedeniyle günümüzde de popülerliğini korumaktadır.

Şekil 3. Sevil Berberi Opera Afişi, Mengü Ertel, 1961 (Katoğlu ve Ayhan, 2014)

4.3.1. Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Kırmızı rengin hâkim olduğu Sevil Berberi opera afişinde, ön planda bir tabela objesi görülmektedir. Tabelanın içinde operanın ismi ve tabela dışındaki yazılarda opera hakkında genel bilgiler yer almaktadır. Sol alt tarafta bulunan görsel öge ve diğer tüm çizgisel ifadeler afişin soyut tarafını desteklemektedir.
- İfadesel Anlam:** Afişte, ön planda görülen tabelanın, Sevil berberinin tabelası olduğu anlaşılmaktadır. Afişin geneline hâkim olan kırmızı renk, opera konusunda geçen aşk hikâyesinin afişteki ifadesel anlamını oluşturmaktadır. Ayrıca sol alt tarafta bulunan görsel öge berberlerin kullandığı bir simgedir.

4.3.2. Uzlaşımsal Anlam (İkonografik İnceleme)

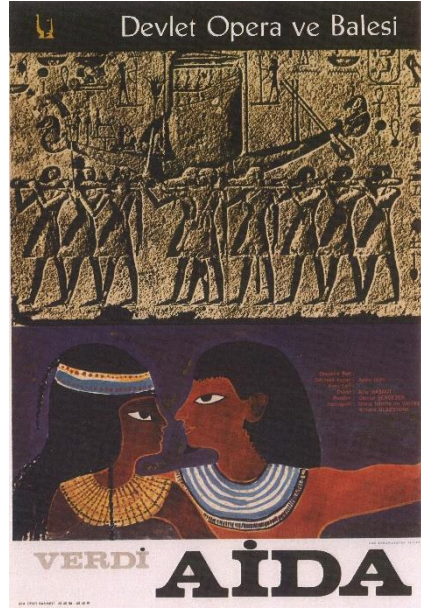
Sevil Berberi opera afişinin uzlaşımsal anlamına bakıldığında, berberlik mesleğiyle ilgili göndermeler yer almaktadır. Operanın ana teması, İspanya'da geçen bir aşk hikâyesi olması nedeniyle, başta operanın afişi olmak üzere, sahneleri ve kostümleri İspanyol kültürüne ve mimarisine uygun yapılmıştır. Opera afişinde hâkim olan kırmızı rengin tonu operadaki aşk hikâyesinin uzlaşımsal anlamını da içermektedir. Kırmızı rengin anlamı genellikle tutku, aşk, enerji ve güç ile ilişkilendirilir. Aynı zamanda, duygusal bir renk olarak kabul edilir ve dramatik etki yaratmak için sıklıkla kullanılır. Opera, genellikle yoğun duygusal deneyimlerin sahnelendiği bir tür olduğu için, kırmızı renk bu duygusal yoğunluğu vurgulamak amacıyla tercih edilmiştir.

4.3.3. İçsel Anlam (İkonolojik İnceleme)

Sanatçı Mengü Ertel'in 1961 yılında yayınlanan Sevil Berberi opera afişinde, soyut imgeler görülmektedir. Kırmızı rengin hâkim olduğu çalışmada sanatçının opera konusuna uygun bir çalışma yaptığı izlenilmiştir. Sanatçının afişte kullanmış olduğu yazı tiplerinde, opera librettosunun son sahnesinde yer alan mutlu ve coşkulu kalabalığa ithafen yapıldığı söylenebilir. Sanatçı ayrıca, aşkın gücü, cesaretin önemi, toplumun sınıf ayrımları ve toplumsal normların eleştirisi gibi kavramları afişte betimlemiştir. Bu sayede afişte görsel kontrastlık yaratılarak, seyircilerin dikkatini çekmek ve onların operaya olan ilgisini sürdürmeyi amaçlamıştır.

4.4. Aida Operası / Giuseppe Verdi

Aida, İtalyan besteci Giuseppe Verdi tarafından bestelenmiş bir opera eseridir (Şekil 4). Operanın librettosu Antonio Ghislanzoni tarafından yazılmıştır ve ilk kez 1871 yılında Kahire'deki İtalyan Opera Evi'nde sahnelenmiştir. Aida Mısır Firavunu II. Ramses döneminde geçen bir hikâyeyi anlatmaktadır. Habeşistan kralının kızı ve aynı zamanda bir prenses olan Aida kendi ülkesinde gerçekleşen savaşlar sonucu savaş esiri olarak yakalanmış ve bir köle olarak Mısır'a getirilmiştir. Radames ise Mısır ile Habeşistan arasında geçen savaşta, Mısır ordusunun komutanıdır. Radames, Aida'ya olan aşkı ile Firavuna olan sadakati arasında seçim yapamamaktadır. Aynı zamanda Firavun'un kızı Amneris de Mısır başkomutanı Radames'e âşıktır fakat karşılık bulamamaktadır. Aida Operası'nın librettosu, antik Mısır'ın Krallığı dönemlerinde geçmektedir ve genel olarak Mısır komutanı Radames, Habeşistan kralının kızı, savaş esiri Aida, Mısır Firavunu ve kızı Amneris arasındaki aşk hikâyesini konu almaktadır (Price, 1997).

Şekil 4. Aida Opera Afişi, Mengü Ertel, 1969 (Katoğlu ve Ayhan, 2014)

4.4.1. Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Aida Opera afişinin olgusal anlamı incelendiğinde, afişin iki ayrı parçaya bölünmüş şekilde olduğu görülmektedir. Afişin üst tarafında, Mısır'ın Karnak Tapınağındaki Kızıl Hatşepsut Şapeli'nde bulunan, M.Ö. 15. yüzyıla ait bir kabartma görülmektedir (Poveda, 2019). Afişin alt tarafında ise duvar üzerine kazılarak yapılmış iki firavun figürü göze çarpmaktayken, alt kısımda ise köleler ve taşıdıkları bir tekne imgesi görülmektedir. Görselin en alt kısmında operayı tanıtım amaçlı olarak yazılan opera bestecisi Verdi ve operanın konusunu oluşturan Aida yazısı görülmektedir.

b) İfadesel Anlam: Bu afişte özellikle görselin alt kısmında operanın ana konusunu oluşturan iki ana figürü betimsel bir yaklaşımla görmekteyiz. Mısır ordusunun başkomutanı Radames ile Habeşistan Kralının kızı Aida'nın arasındaki ilişki sanatçı Mengü Ertel tarafından betimlenmiştir. Afişin yukarı kısmında görülen kabartmada, Antik Mısır'da kutlanan Opet Festivalinde rahiplerin tanrı Amun'un kutsal kabuğunu omuzlarında taşıdığı görülmektedir. Opet Festivali, M.Ö. 1539-1075 civarında Antik Mısır'da kutlanan bir festivaldir. Nil Vadisi'nin kuzey kesimini 200 yıl boyunca işgal eden Hiksos istilacılarına karşı kazanılan zaferden sonra 18. hanedan iktidara geldiğinde halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Mısır'ın yeni yöneticileri hiç vakit kaybetmeden iktidarın sağlamlaşmasını kutlamak için geniş bir festival düzenlenmiş ve Opet Festivali halkın ilgi odağı hâline gelmiştir (Poveda, 2019).

4.4.2. Uzlaşım Anlam (İkonografik İnceleme)

Sanatçının eski Mısır tarihini, firavunları ve köleleri keskin bir sınırla ayırmak istediği görülmektedir. Aida operasının librettosunda da anlatılmak istendiği üzere, savaş esiri olarak ele geçirilen Habeşistan kralının kızı Aida ve Mısır başkomutanı Radames ile arasında geçen gerçekleşmesi mümkün olmayan bir aşk hikâyesi konunun dramatizmini oluşturmaktadır. Operanın sembollerinde de antik Mısır kültürüne atıfta bulunmaktadır. Örneğin afişe bakıldığında, Mısır firavunu, sembolik olarak gösterilmektedir. Ayrıca, Mısır sanatı ve mimarisi afişte ve operada sembolik olarak kullanılmaktadır. Opera boyunca, Firavun'un tahtının yanında bulunan iki heykel, sembolik olarak kullanılır ve operanın sonunda heykeller arasında bulunan gizli geçitten çıkan Aida ve Radames, bu sembolik anlatımın çağdaş yorumu olarak görülebilir. Aida opera afişindeki sembolik anlatım, Mısır tarihine ve kültürüne duyulan saygının yanı sıra, insanlığın ortak acısına ve mücadelesine de atıfta bulunmaktadır.

4.4.3. İçsel Anlam (İkonolojik İnceleme)

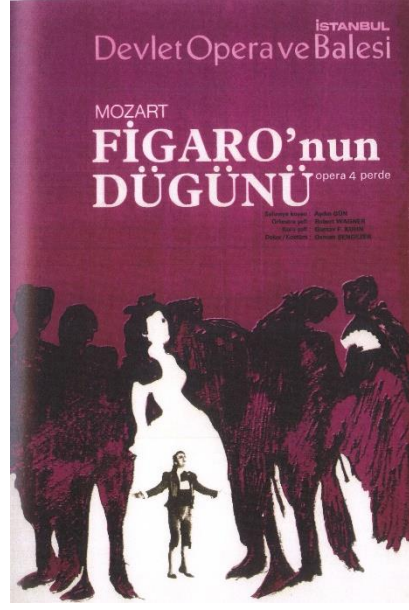
Afişin merkezinde, operanın başroldeki karakterlerini temsil eden Aida ve Radames'in tasvirleri bulunmaktadır. Aida, Mısır'da esir olarak yaşayan bir Etiyopyalı prensesken, Radames Mısır ordusunun komutanıdır ve bu iki karakter arasında yasak bir aşk hikâyesi anlatılır. Mengü Ertel, afişte bu karakterlerin duygusal bağlantısı ve iç çatışmalarını vurgulamak istemiştir. Ayrıca, Aida operasının ana mekânlarından biri olan Mısır'ın antik mimarisi ve tapınakları da afişte yansıtılmıştır. Piramitler, tapınak sütunları veya diğer antik yapılar, operanın Mısır kültürüne ve atmosferine atıfta bulunmaktadır. Bu unsurlar, izleyiciye olayların geçtiği dönemi ve mekânı hatırlatırken, aynı zamanda epik ve büyümlü bir ortamın hissini yaratmaktadır. Mengü Ertel'in bu afişte renk ve biçimleri bir ifade aracı olarak ele aldığı görülmektedir. Bu sayede mesajını kültürel yapıyla harmanlayıp izleyiciye ulaştırmayı hedeflemiştir.

4.5. Figaro'nun Düğünü Operası / Wolfgang Amadeus Mozart

Figaro'nun Düğünü, Wolfgang Amadeus Mozart tarafından bestelenen ünlü bir opera eseri olup, İspanyol oyun yazarı Pierre Beaumarchais'ın "Figaro'nun Düğünü" adlı komedi oyunundan uyarlanmıştır (Şekil 5). Opera, 18. Yüzyılın sonlarında geçen bir hikâyeyi anlatmaktadır. Operanın konusu, Kont Almaviva'nın uşağı Figaro ve nişanlısı Susanna'nın evlilik hazırlıkları etrafında dönen olayları konu almaktadır. Ancak Kont Almaviva, Figaro'nun gelinini kendi gözdesi yapmak için her türlü entrikayı çevirmektedir. Kont'un niyetlerinden şüphelenen Figaro, Susanna ve Kontes Almaviva'nın yardımıyla planlar yapar ve durumu düzeltmek için komik ve entrika dolu bir yolculuğa çıkar (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.c).

Opera; aşk, sadakat, entrika ve sınıf farkları gibi temaları işlerken, karakterler arasındaki ilişkileri ve olay örgüsünü ustalıkla birleştirmektedir. Mozart'ın besteleriyle desteklenen

“Figaro’nun Düğünü”, zarif ve sofistike bir komedi olarak kabul edilmekte, sanatçının en popüler operalarından biri olarak dünya çapında sıkça sahnelenmektedir.

Şekil 5. Figaro’nun Düğünü Opera Afişi, Mengü Ertel, 1973 (Katoğlu ve Ayhan, 2014)

4.5.1. Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Afişte ardışık şekilde dizilmiş ve birbirlerinden farklı yönlere bakan bir insan topluluğu görülmektedir. Ortadaki kadın figür beyaz renkle gösterilerek ön plana çıkarılmıştır. Bu figürün elbisesindeki negatif alanın içine ise bir erkek figür yerleştirilmiştir. Kadın figürün üzerinde düğün elbisesi, erkek figürün üzerinde ise smokin görülmektedir. Erkek figürün diğer figürlerden daha küçük boyutta olduğu dikkat çekmektedir.
- İfadesel Anlam:** Afişte opera librettosuna dayanarak, Figaro, Susanna, Kont ve Kontes Almaviva gibi ana karakterlerin tasvir edildiği düşünülmektedir. Karakterlerin yüz ifadeleri ve beden dili, opera afişinin ana temasını ve duygusal atmosferini yansıtmaktadır.

4.5.2. Uzlaşım Anlam (İkonografik İnceleme)

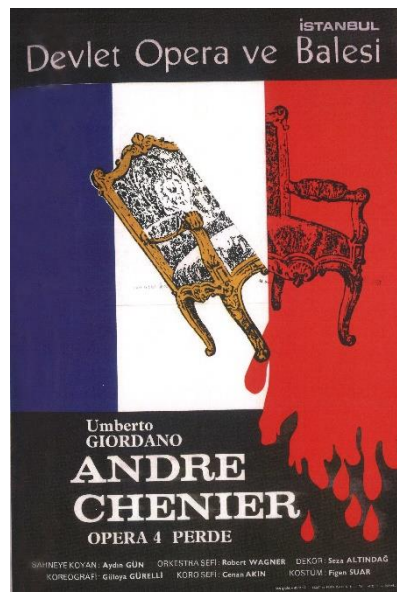
Afişte, opera librettosunda görülen düğün ve etrafında gelişen olaylar betimlenmiştir. Figaro’nun düğününde gelişen olaylar zinciri farklı bakış açıları ile figürlerde yansıtılmıştır. Gelin elbisesi giymiş beyaz figür Susanna’yı temsil etmektedir. Her bir figürün farklı bir olay içinde durduğu ve beyaz gelin elbisesi ile Susanna’nın diğer figürlere karşı bir zıtlık içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca Figaro ve opera bestecisinin afişte oldukça zıt büyüklüklerde resimlenmesi buradaki güç ilişkisini göstermektedir.

4.5.3. İçsel Anlam (İkonolojik İnceleme)

Mengü Ertel 1973 yılında yayınlanan bu afişte, düğün sahnesinin bir anını göstermektedir. Bu sahnede birbirinden bağımsız figürler kullanan sanatçı ortadaki beyaz figürün içinde görülen opera bestecisi ile Figaro’nun opera sahnesinde gerçekleşen olayları müzikal bir dille anlatmak istemiştir. Kullandığı renkler ve ışık düğün sahnesinin atmosferini yansıtmaktadır. Ayrıca afişte kullanılan mor renk, düğün sahnesiyle ilişkili olarak neşe, heyecan ve coşku gibi ifadelerin yanı sıra lüks, güç, zenginlik ve kraliyet gibi anlamları yansıtmaktadır.

4.6. Andre Chenier Operası / Umberto Giordano

Andre Chenier, Umberto Giordano tarafından bestelenen ünlü bir opera eseridir. Opera, Fransız Devrimi döneminde yaşayan, Fransız şair André Chénier'in hayatından esinlenmiştir. Andre Chenier operası, Fransız Devrimi'nin çalkantılı zamanlarında geçen bir aşk hikâyesini anlatır. Hikâye, aristokrat bir aileden gelen Chénier'in devrimci idealleriyle savaştığı bir şair olarak kendini bulmasını konu alır. Aynı zamanda idealist bir gazeteci olan Chénier, adalet, özgürlük ve eşitlik için mücadele etmektedir. Opera, Chénier'in hayatına etki eden üç ana karakter etrafında döner: Chénier, aristokrat kökenli sevgilisi Maddalena de Coigny ve devrimci lider Gérard. Maddalena, Chénier'e âşıktır ve devrimin getirdiği zorluklarla yüzleşirken aşkını ve sadakatini gösterir. Gérard ise Chénier'in idealist görüşlerine sempati duyan bir devrimcidir, ancak sonradan Chénier'i ölüme mâhkum eden bir siyasi figür hâline gelmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.d). Opera, tutku dolu aşk, politik çatışma, entrika ve sonuçta trajedi ile dolu bir hikâye sunmaktadır. André Chénier'in gerçek hayat hikâyesine dayanmasa da, opera Chénier'in tutkulu şiirleri ve Fransız Devrimi döneminin atmosferiyle izleyicilere duygusal bir deneyim içermektedir.

Şekil 6. Andre Chenier Opera Afişi, Mengü Ertel, 1973 (Katoğlu ve Ayhan, 2014)

4.6.1. Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Afişin büyük bir kısmını lacivert, beyaz ve kırmızı renklerde bir arka plan kaplamaktadır. Renklerin önünde süslü ve oymalı bir koltuk bulunmaktadır. Koltuğun bir yarısı kesik ve eğik biçimde ortada, diğer yarısı ise kırmızı alanda dik bir şekilde durmaktadır. Afişin alt ve üst kısımlarında operayla ilgili genel bilgiler yer almaktadır. Kırmızı renkte leke, alt tarafta siyah zemin üzerine damlalar şeklinde akıyor görülmektedir.
- İfadesel Anlam:** Güçlü ve dikkat çekici bir renk olan kırmızı kan, tehlike ve uyarı gibi anlamlar içermektedir. Kırmızı renk ve kesik koltuk, afişte trajedi ve dram gibi ifadeleri çağrıştırmaktadır. Kırmızı renkteki alanın alt kısımda damlıyor görünmesi bu ifadeyi güçlendirmektedir.

4.6.2. İkincil veya Uzlaşımsal Anlam (İkonografik İnceleme)

André Chénier opera afişi, görsel tasarım ve içeriği bir araya getirerek izleyicilere birçok bilgi ve duygu aktarmaktadır. Fransız Devrimi'nin konu alındığı opera afişinde, arka planda bulunan renklerin Fransız bayrağını ifade ettiği anlaşılmaktadır. Fransız Devrimi'nde görülen siyasi olaylar, mücadeleler ve operadaki dramatik aşk hikâyesinin trajik bir şekilde bitmesi afişin

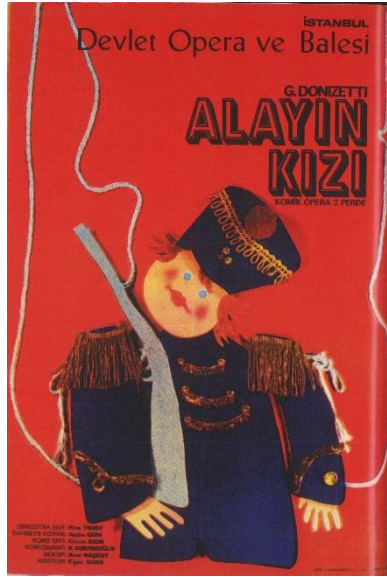
uzlaşımsal anlamlarını oluşturmaktadır. Opera librettosunda yer alan siyasi koltuk mücadelesi afişte koltuğun kesik formda gösterilmesiyle yansıtılmak istenmiştir. Fransa bayrağının kırmızı kısmının kan dökülüyormuş gibi gösterilmesi opera konusunun son sahnesinde yer alan trajediye vurgu yapmaktadır. Ayrıca opera afişinde Fransız Devrimi dönemine ait renkler ve dekoratif unsurlar da kullanılmıştır.

4.6.3. İçsel Anlam (İkonolojik İnceleme)

Mengü Ertel'in 1973 yılında yayınlanan opera afişinde, Fransız Devrimi ön planda tutularak siyasi entrikalar, aristokratlar ve halk arasındaki sınıf ayrımı afişte kesik koltuk formunda yansıtılmak istenmiştir. Sanatçı ayrıca opera librettosunun son sahnesinde yer alan Andre Chenier'ı ölüme mâhkum eden siyasi kararları kan imgesi biçiminde göstermiştir. Mengü Ertel az sayıda kullandığı görsel öğeleri opera konusunun anlatımını sadeleştirerek afişte yansıtmıştır.

4.7. Alayın Kızı Operası / Gaetano Donizetti

Alayın Kızı, Gaetano Donizetti tarafından bestelenmiş bir opera eseridir. Opera, 19. yüzyıl Fransa'sında geçmektedir ve öyküsü, komedi ve romantik unsurları birleştirirken, belli bir mizansen içerisinde ilerlemektedir. Operanın kurgusu, Fransız Alayı'na bağlı olan Marie adlı bir genç kızın etrafında dönmektedir. Marie, savaş meydanında büyümüş ve Alay tarafından evlat edinilmiş bir yetimdir. Marie'nin biyolojik annesi hakkında bilgiye sahip olmaması durumu da dikkate değerdir. Hikâyenin gelişimi, genç çiftçi Tonio'nun Marie ile karşılaşmasıyla tetiklenir. Tonio, Marie'ye karşı bir aşk beslemekte ve Marie de zamanla karşılık vermektedir. Ancak, Marie'nin Alay tarafından, kendisini aristokrat bir aileyle evlendirmesi üzere bir düzenleme yapılır. Marie, aşkının engellenmesine karşı direnir ve Alay Kızı kimliğine bürünerek askeri hayatına geri döner. Tonio, Marie'yi elde etmek için Alay'a katılır ve sonunda Marie'yi kazanır. Bu opera, askeri hiyerarşi, sınıf ayrımları ve aşkın gücü gibi temaları ele alırken, komik olaylar ve canlı müzik eşliğinde izleyicilere eğlenceli bir atmosfer sunmaktadır (Opera Türkiye, 2009)

Şekil 7. Alayın Kızı Opera Afişi, Mengü Ertel, 1974 (Katoğlu ve Ayhan, 2014)

4.7.1. Birincil veya Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Opera afişinde ilk göze çarpan unsur, Fransa askeri üniformasında bir kız figürü görülmektedir. Figürün üzerinde üniformaya bağlı tüfek ve tüfeğe bağlı olan ipin afişin dışına kadar taşıdığı izlenilmiştir. Ayrıca kırmızı zeminin üzerine lacivert renkli asker üniforması kompozisyonda zıtlık oluşturmuştur.

- b) **İfadesel Anlam:** Afişteki görülen figür opera librettosunda yer alan Fransız Alayına bağlı Marie adlı genç kızdır. Figürün çizgi karakter tarzında yansıtılması operanın komedi unsuruna vurgu yapmaktadır. Operadaki komik durumlar, karakterlerin davranışlarından kaynaklanmaktadır. Bu komik unsurlar, operanın eğlenceli ve neşeli atmosferini yaratmaktadır.

4.7.2. İkincil veya Uzlaşımsal Anlam (İkonografik İnceleme)

Alayın Kızı opera afişi, toplumsal sınıflar arasındaki ayrımı ve farklılıkları yansıtmaktadır. Opera konusunda askeri personel ile sivil köylüler arasında bir karşıtlık ve çatışma vardır. Bu sınıf farklılıkları, opera boyunca karakterlerin sosyal ilişkilerini ve çatışmalarını şekillendirmektedir. Ayrıca opera afişi, milliyetçilik ve vatanseverlik duygularını da vurgulamaktadır. Hikâye, bir kızın asker birliğinde büyümesini anlatır ve askeri birlikle olan bağlılığını gösterir. Bu yüzden afişte kızın askeri üniforma giydiği görülmektedir. Askeri semboller olarak bayraklar ve silahlar, operanın sahnelerinde sık sık kullanılmaktadır. Afişte asker kızın üstünde Fransız üniforması ve elinde silah görülmektedir. Askeri üniforma, ulusal kimliği ve vatanseverliği simgelerken, silahlar güç, savaş ve çatışmayı temsil etmektedir. Bu semboller, operanın askeri temasını vurgulamaktadır.

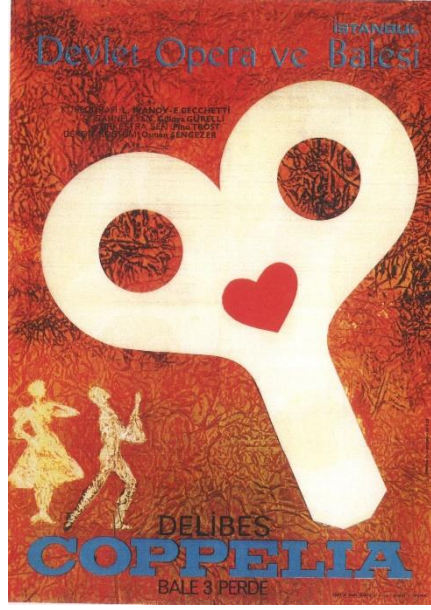
4.7.3. İçsel Anlam veya İçerik (İkonolojik İnceleme)

Mengü Ertel'in 1974 yılında yayınlanan Alayın Kızı afişinde, zıt renkler kullanılmıştır. Zeminde kullanılan kırmızı renk ile ön plandaki figürün üniforması lacivert renginde görülmesi zıtlık oluşturur. Kırmızı renk duygusallık ve aşk gibi kavramları simgelerken, lacivert renk ciddiyeti, büyüklük ve güveni vurgulamaktadır. Ayrıca afişte figürle yazı tipi arasında boyut farkı bulunmaktadır. Bu sayede afişin sadece renklerde değil, kompozisyonun genelinde zıtlık görülmektedir.

4.8. Coppelia Bale Operası / Leo Delibes

Coppélia, Charles Nuitter tarafından yazılan libretto ve Léo Delibes tarafından bestelenen klasik bir baledir. Başlangıçta 1870 yılında Paris'teki Paris Opera Tiyatrosu'nda sahnelenen bu bale, günümüzde dünya genelinde sıkça sahnelenen popüler bir eserdir.

Coppélia'nın hikâyesi, genç bir çift olan Swanilda ve Franz etrafında döner. Eser, Orta Avrupa'da bir köyde geçmektedir. Franz, güzel bir genç kız olan Coppélia'yı görmüş ve ona âşık olmuştur. Ancak gerçekte, Coppélia bir oyuncaktır ve Dr. Coppélius onu yaratmıştır. Dr. Coppélius köydeki eski bir evin balkonunda oturan ve insanların yanından geçerken onları izleyen tuhaf bir adamdır. Swanilda, Franz'ın ilgisini geri kazanmak için planlar yapar. Dr. Coppélius'un evine girer ve Coppélia'nın gerçek bir kız olmadığını keşfeder. Bu sırada Dr. Coppélius da evdedir ve Swanilda'ya yakalanır. Ancak Swanilda, Dr. Coppélius'a yardım etmek için onun yerine Coppélia kostümü giyer ve oyuncak gibi davranır. Bir süre sonra köylüler toplanır ve düğünleri kutlamak için bir araya gelir. Franz, gerçek Coppélia'nın hareket etmediğini fark eder ve Swanilda'nın kendisi olduğunu anlar. Swanilda ve Franz, sevgilerini yeniden birleştirir ve köy halkı tarafından kutlanır. Coppélia, sevgi, illüzyon ve gerçeklik arasındaki temaları ele alan eğlenceli bir hikâyeye sunar. Bale operası, zarif danslar, etkileyici müzik ve renkli kostümlerle canlanır. Swanilda ve Franz'ın hikâyesi, bale severlerin keyifle izlediği bir klasik olarak günümüzde sahnelerdeki yerini korumaktadır (Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, t.y.).

Şekil 8. Coppelia Bale Afişi, Mengü Ertel, 1974 (Katoğlu ve Ayhan, 2014)

4.8.1. Doğal Anlam (Ön-İkonografik İnceleme)

- Olgusal Anlam:** Yoğun dokuların görüldüğü Coppelia bale afişinde, ön planda anahtar ve ortasında kalp görülmektedir. Afişin sol alt kısmında dans eden iki figür yer almaktadır. Afiş kompozisyonunda sıcak renklerin hâkim olduğu görülmektedir.
- İfadesel Anlam:** Coppelia bale afişinde, ön planda görülen anahtar ve ortasındaki kalp opera librettosunda yer alan aşk hikâyesine vurgu yapmaktadır. Sol altta yer alan iki figürün dansları, karakterlerin duygularını, ilişkilerini ve hikâyeyi anlatmada önemli bir araçtır. İki figürün dansları arasındaki etkileşimler, opera konusuyla bağlantılı olarak romantik ve komik anlar içermektedir.

4.8.2. Uzlaşım Anlam (İkonografik İnceleme)

Coppelia balesindeki karakterler, farklı sembolik anlamlara sahiptir. Örneğin, Coppelia oyuncak bebek olarak gösterilir ve gerçek bir insan olmadığı için bazen düş ile gerçek arasındaki sınırları temsil etmektedir. Operada Swanilda, gençlik, sevgi ve cesaretin sembolü olarak görülmektedir. Franz ise genç âşık ve meraklı bir karakterdir. Ayrıca balede kullanılan kostümler, karakterlerin kişiliklerini ve rollerini yansıtmaktadır. Ana karakterler arasında Swanilda, Franz ve Coppelia bulunur. Swanilda'nın kostümü genellikle genç, enerjik ve coşkulu bir kızı temsil edecek şekilde tasarlanır. Franz'ın kostümü, bir delikanlıyı ve âşık bir karakteri temsil ederken, Coppelia'nın kostümü genellikle zarif ve gizemli bir havaya sahiptir. Afişte yer alan dans eden iki figür operadaki bu karakterlere vurgu yapmaktadır.

4.8.3. İçsel Anlam (İkonolojik İnceleme)

Mengü Ertel'in üslubunun oluşumunda etkili olan önemli unsurlardan biri de yaptığı tasarımların reproduksiyonunda kullandığı teknolojidir. Afiş tasarımı alanında yoğun olarak üretim yaptığı 1965-1970 yılları arasında o günün şartlarında kullanılan baskı sistemlerinin olanaklarından faydalandığı görülmektedir. Özellikle tasarımlarındaki dokuları oluştururken, baskı teknolojilerinin baskı sırasında ortaya çıkardığı tesadüfi doku, çizgi ve desenlerini kendi bakış açısıyla yeniden yorumlayarak bunları afiş tasarımlarında kullanmıştır (Gökalan ve Sevindik, 2022).

1974 yılında yayınlanan Coppelia bale afişi çalışması, sahne tasarımı, kostüm tasarımı ve karakterlerin sembolik anlamları gibi unsurları analiz ederek bale operasının estetik ve anlatsal

özelliklerini gösterme amacı taşımaktadır. Her bir unsurdaki seçimler, bale operasının genel temasını ve duygusal etkisini güçlendirmeye yardımcı olmaktadır. Sanatçı afişte yoğun olarak doku etkisini yansıtmış, sıcak renkler kullanarak bale operasının konusunu afişte göstermek istemiştir.

SONUÇ

Bir grafik tasarım ürünü olarak afiş yalnızca ürün, hizmet ya da duyuruların tanıtımını yapması açısından değil, grafik sanatının gelişimine katkı sağlaması sebebiyle de önemlidir. Afiş tasarımlarının sürdürülebilir olarak gelişmesi, hedef kitle ile sanat arasında açık bir etkileşim kurulması beklenen bir sonuçtur. Bu nedenle grafik tasarımda iz bırakan eserleri doğru bir şekilde değerlendirmek önemlidir. Türkiye'de grafik sanatının gelişiminde opera, bale, tiyatro gibi kültürel afişlerin önemli bir katkısı bulunmaktadır. Kültürel afiş türlerinden biri olan opera ve bale afişlerinin ülkemizde sanatsal bir kimlik kazanmasında Mengü Ertel'in tasarımlarının yeri büyüktür. Ertel, afiş tasarımını Cumhuriyetin ilk dönemlerinden kalma duyuru niteliğinin ötesine taşıyarak, bir görsel iletişim unsuru olmanın yanı sıra estetik değere sahip bir sanat eserine dönüşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Mengü Ertel'in 1960-1974 yılları arası yaptığı opera ve bale afiş tasarımlarının Erwin Panofsky'nin ikonografik ve ikonolojik eleştiri yöntemi ile incelendiği bu çalışmada, tasarımlardaki görsel ve dilsel mesajlar açıklanmış, opera ve balede geçen olay örgüsünün afişteki anlamları çözümlenmiştir. Sanat ve estetik kaygısının ön planda tutulduğu afişlerde, opera sahnelerinin büyüleyici atmosferi ve görsel ihtişamı yansıtılmıştır. Afiş tasarımları incelendiğinde, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra grafik tasarım alanında kendini hissettiren Polonya merkezli diyebileceğimiz bir Orta Avrupa akımı ve deneyimidir. Resim kökenli grafik tasarımcılarının aktif olduğu bu alanda daha çok fotoğrafın ön planda olduğu görülmektedir (Gökalan ve Sevindik, 2022). Bu alanda görülen desen, doku ve illüstrasyon gibi unsurları, Ertel'in kendi özgün fikirleri ve stili dâhilinde afiş tasarımlarına uyguladığı görülmektedir. Yine bu alanda sıklıkla görülen tipografiyi plastik bir unsur olarak ele almak Ertel'in benimsediği bir yaklaşımdır. Tasarımcı, afişlerinde hazır fontlar kullanmak yerine tasarımının görsel yapısına uygun harflemeler oluşturarak afiş tasarımlarının estetik değerini yükseltmiştir.

Mengü Ertel'in opera afişleri, güçlü mesajları ve çarpıcı tasarımlarıyla dikkat çekmektedir. Afişler, operanın konusuna dikkat çekmenin yanı sıra, operanın duygusal atmosferini de yansıtmaktadır. Ertel'in bu çalışmadaki tüm afiş tasarımlarında sahne performanslarını yorumlaması, afiş tekniği içinde sunmaktadır. Bazı afişlerinde tipografiyi ilgi çekici ana öğe olarak kullanırken, bazılarında da tipografiyle biçimler arasında uyum sağlamaya çalışmıştır (Yeraltı, 2005). Bu sayede Ertel'in afişteki estetik anlayışı, operaların ruhunu ve temalarını etkileyici bir şekilde yansıtan görsel kompozisyonlar oluşturmasına olanak sağlamıştır. Her bir afiş detaylı bir araştırma, kavrayış ve sanatsal vizyon gerektiren karmaşık bir sürecin ürünüdür. Mengü Ertel'in opera afişleri, estetik bir bütünlük sunarak izleyicilere söz konusu gösterimin bir ön izlemesini sunmaktadır. Sonuç olarak, Mengü Ertel'in tasarım dili, afişleri yapılan opera ve bale sanatlarını daha anlamlı ve izleyici için çekici hâle getirmekte ve tasarımın geçmişle gelecek arasında bir köprü kurmasına olanak tanımaktadır.

KAYNAKÇA

- All Music (t.y). *Gian Carlo Menotti The Consul, opera*. AllMusic: <https://www.allmusic.com/composition/mc0002394002> adresinden alındı
- Aşkar, F. (2011). Sanatsal iletişim modeli: Sahne (performans) sanatları üzerine bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (25), 1-23.
- Benjamin, A. (1951). *The consul*. Oxford University Press.
- Cömert, B. (2008). *Mitoloji ve ikonografi* (2.Baskı). De Ki Basım Yayım.
- Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, (t.y). *Coppelia Bale*. <https://web.archive.org/web/20160320143434/http://secure.dobgm.gov.tr/opera2013/weser2013.aspx?EserKodu=1168>.
- Fisher, B. D. (2005). *Rossini's the barber of seville*. Opera Journeys Publishing.
- Gökalan, M., ve Sevindik, O. (2022). Mengü Ertel's design style (sample of poster designs). *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(17), 259-279.
- Katoğlu, M., ve Ayhan, A. (2014). *Operanın Türkiye'deki hikâyesi: Opera bale afişleri (1941-2011)*. Deniz Kültür Yayınları.
- Ohnuki-Tierney, E. (2010). *Kamikaze, cherry blossoms and nationalisms: The militarization of aesthetics in Japanese history*. University of Chicago Press.
- Opera Türkiye (2009). *La Figlia Del Reggimento - Alayın Kızı*. <https://web.archive.org/web/20130311144221/http://www.operaturkiye.com/wp1/?p=1116>.
- Özpolat, K. (2020). Mengü Ertel'in tiyatro afişleri üzerine bir inceleme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (103), 208-219.
- Panofsky, E. (1995). *İkonografi ve ikonoloji rönesans sanatının incelenmesine giriş*. (E. Akyürek, Çev.) Afa Yayınları.
- Panofsky, E. (2012). *İkonoloji araştırmaları: Rönesans sanatında insancıl temalar*. (O. Düz, Çev.) Pinhan Yayıncılık.
- Poveda, M. E. (2019). *Egypt's pharaohs welcomed summer with this fabulous festival*. National Geographic: <https://www.nationalgeographic.com/history/history-magazine/article/ancient-egypt-royal-feast>.
- Price, L. (1997). *Aida*. Houghton Mifflin Harcourt.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.a). *Madama Butterfly Opera*. Devlet Opera ve Balesi: <https://www.operabale.gov.tr/tr-tr/Sayfalar/workdetail.aspx?EserKodu=1240>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.b.). *Sevil Berberi Opera*. Devlet Opera ve Bale: <https://www.operabale.gov.tr/tr-tr/Sayfalar/workdetail.aspx?EserKodu=532>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.c). *Figaro'nun Düğünü Opera*. Devlet Opera ve Bale: <https://www.operabale.gov.tr/tr-tr/Sayfalar/workdetail.aspx?EserKodu=2474>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.d). *Andre Chenier Opera*. Devlet Opera ve Bale: <https://www.operabale.gov.tr/tr-tr/Sayfalar/workdetail.aspx?EserKodu=2686>.
- Tükel, U., ve Arsal, S. Y. (2014). *Sözden imgeye batı sanatında ikonografi*. Kabalıcı Yayıncılık.
- Yeraltı, G. (2005). *Grafik sanatı içerisinde afiş sanatımızın gelişimi*. Anadolu Üniversitesi.